

Η σειρά γραμματοσήμων
της Γενικής Διοίκησης
Ηπείρου με την επισήμαν-
ση «ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΣ
25-11-1942»

Η περιπέτεια του σχεδιασμού,
της κυκλοφορίας και
της νομιμοποίησής της
(Ιούλιος 1944 – Μάιος 1945)

από τον **Ηλία Τεμπέλη**

The set of stamps
of the General Adminis-
tration of Epirus
with the overprint
“GORGOPOTAMOS
25-11-1942”

Its adventurous drawing,
circulation and legalization
(July 1944 – May 1945)

by **Elias Tempelis**

Εισαγωγή

Τον Ιούλιο του 1944, επρόκειτο να κυκλοφορήσουν 10.000 σειρές τεσσάρων γραμματοσήμων του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου (ΕΔΕΣ) για να τιμηθεί η δεύτερη επέτειος από την εμφάνιση των Εθνικών Ομάδων Ελλήνων Ανταρτών (ΕΟΕΑ) στην Ελεύθερη Ορεινή Ελλάδα υπό τον Ναπολέοντα Ζέρβα. Παραδόξως, αυτής της σειράς είναι γνωστές μόνο δύο χαρακτηριστικές σφραγίσεις. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, όμως, στο Κεντρικό Ταχυδρομείο των Ιωαννίνων χρησιμοποιήθηκαν με πιο περιπετειώδη τρόπο και για μία μόνο ημέρα 720-750 σειρές αυτών των γραμματοσήμων, από μικρότερο συνολικό tiráž 2.000 σειρών με ειδική επισήμανση και νέες αξίες¹, για να τιμηθεί πλέον η

Introduction

In July 1944, 10,000 sets of four stamps of the National Republican Greek League (EDES) were to be issued to commemorate the second anniversary of the appearance of the National Groups of Greek Guerrillas (EOEA) in the Free Mountainous Greece under Napoleon Zervas. Surprisingly, only two cancellations upon request of this set are known. In November of the same year, however, the Central Post Office of Ioannina used in a more adventurous way and for one day only 720-750 sets of these stamps, from a smaller total of 2,000 sets with a special overprint and new values¹, to commemorate the second anniversary of the Harling Mission. In this context, officers and non-com-

¹ Από τη σχετική φιλοτελική βιβλιογραφία, βλ. ενδεικτικά, Τ. Μπούρας, «Οι ανεπίσημες εκδόσεις των διαφόρων αντάρτικων ομάδων της περιόδου 1944-45», *Συλλέκτης*, αρ. 72-74, 1981, σελ. 129-130, 171-173, 223-225· Κώστας Ανδρουλιδάκης, *Η τηλεοπτική εκπομπή «Φιλοτελικό τέταρτο»*, Φιλοτελική Φιλολογία, αρ. 10, Αθήνα 1987, σελ. 155-162 [Θέμα εκπομπής

¹ From the relevant philatelic literature, see indicatively, T. Bouras, “The unofficial issues of the various guerilla groups of the period 1944-45”, *Syllektis*, Nos. 72-74, 1981, pp. 129-130, 171-173, 223-225; Kostas Androulidakis, *The television broadcast “Philatelic quarter”*, Philatelic Literature, No. 10, Athens 1987, pp. 155-162 [Subject of a broadcast scheduled for

δεύτερη επέτειος της αποστολής Harling, στο πλαίσιο της οποίας, αξιωματικοί και υπαξιωματικοί από τη Βρετανία, τη Νέα Ζηλανδία, την Ινδία και την Ελλάδα είχαν αναλάβει την επιχείρηση της ανατίναξης της σιδηροδρομικής γέφυρας στον Γοργοπόταμο της Φθιώτιδας στις 25.11.1942, σε συνεργασία με την ενωμένη Εθνική Αντίσταση². Σε αυτό το άρθρο επιχειρείται να καταδειχθούν επιλεκτικά ορισμένα γεγονότα, που με βεβαιότητα ή μεγάλη πιθανότητα έλαβαν χώρα σε Αθήνα και Ήπειρο (Δερβίζιανα και Ιωάννινα), ως προς τον επιμελημένο σχεδιασμό και εκτύπωση της αρχικής σειράς και την κυκλοφορία της με επισήμανση, σε εφαρμογή των θεσμικών διαδικασιών της εποχής στην Ήπειρο. Έτσι, με βάση και την υπάρχουσα δευτερεύουσα βιβλιογραφία, παρουσιάζονται οι μακέτες των αρχικών γραμματοσήμων, ντοκουμέντα και πληροφορίες από πηγές της εποχής, όπως η σχετική διαταγή του Ζέρβα, οι περιγραφές του Διονύσιου Μπενεττάτου, το σημειωματάριο, το φιλοτελικό υλικό και τα κειμήλια

missioned officers from Britain, New Zealand, India and Greece had undertaken the operation of blowing up the railway bridge at Gorgopotamos in Phthiotis on 25.11.1942, in cooperation with the united National Resistance². This article attempts to selectively present certain events, which with certainty or high probability took place in Athens and Epirus (Derviziana and Ioannina), with reference to the careful design and printing of the initial set and its circulation with an overprint in application of the institutional procedures of the time in Epirus. Thus, based on the existing secondary literature, a presentation of the clichés of the initial stamps, documents and information from sources of the period follows, such as the relevant order of Zervas, the descriptions of Dionysios Benetatos, as well as the notebook, the philatelic material and the relics of Spyros Govelas, together with the conclusion of the formal investigation, which was conducted by Kanaris Konstantinis in 1945 to check the legality of the whole procedure.

προγραμματισμένης για τον Δεκέμβριο του 1981: «Τα γραμματόσημα και η ταχυδρομική ιστορία της Εθνικής Αντιστάσεως (1941-45)»]. Κώστας Χατζάπης, *Τα αντάρτικα γραμματόσημα*, Φιλοτελική Βιβλιοθήκη, αρ. 58, Ελληνική Φιλοτελική Εταιρεία, Αθήνα 2008· Κώστας Ανδρουλιδάκης, *Η ταχυδρομική ιστορία και τα γραμματόσημα της Εθνικής Αντίστασης*, Αθήνα 2015· www.epiruspost.gr, 22.2.2016: «Τα γραμματόσημα του Γοργοποτάμου που θεωρούνταν ανύπαρκτα... Η συγκλονιστική ιστορία που αποκαλύπτουν».

- 2 Από την εκτενή ιστορική βιβλιογραφία, βλ. ενδεικτικά, Προσωπικό αρχείο Αρχηγού ΕΔΕΣ Στρατηγού Ναπολέοντος Ζέρβα (περιόδου 1942-1944) παραχωρηθέν υπό του Πολεμικού Μουσείου, εκδ. Βεργίνα, Αθήνα 2023· Θέμης Μαρίνος, *Αποστολή Harling - 1942 (Η επιχείρηση Γοργοποτάμου)*, Εταιρία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994· Γιώργος Χανδρινός, «75 χρόνια Γοργοπόταμος: Σιδηροδρομικές πτυχές μιας ιστορικής ανατίναξης», *Σιδηροτροχιά*, τεύχ. 51, Δεκέμβριος 2017, σελ. 16-29· Κατάλογος της έκθεσης «Εθνικό Συμβούλιο: Η Βουλή της Ελεύθερης Ελλάδας, Μάιος 1944», Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2023.

December 1981: "The stamps and the postal history of the National Resistance (1941-45)"; Kostas Chazapis, *The Guerrilla stamps*, Philatelic Library, No. 58, Greek Philatelic Society, Athens 2008; Kostas Androulidakis, *The Postal History and the Stamps of National Resistance*, Athens 2015; www.epiruspost.gr, 22.2.2016: "The Gorgopotamos stamps that were considered non-existent... The shocking story they reveal".

- 2 From the relevant extensive historical literature, see indicatively, *Personal Archive of the Leader of EDES General Napoleon Zervas (period 1942-1944) provided by the War Museum*, Vergina editions, Athens 2023; Themis Marinos, *Harling Mission - 1942 (The Gorgopotamos Operation)*, Society for the Study of Greek History, Papazissis editions, Athens 1994; Giorgos Chandrinou, "75 years of Gorgopotamos: Railway aspects of a historic blast", *Siderotrochia*, Issue 51, December 2017, pp. 16-29; Catalogue of the Exhibition "National Council: The Parliament of Free Greece. May 1944", Library of the Greek Parliament, Athens 2023.

του Σπύρου Γκόβελα, αλλά και το πόρισμα της Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης, η οποία διεξήχθη από τον Κανάρη Κωνσταντίνη το 1945 για τον έλεγχο νομιμότητας της όλης διαδικασίας.

Ο σχεδιασμός και οι χαριστικές σφραγίσεις της αρχικής σειράς για τη δεύτερη επέτειο των ΕΟΕΑ (Ιούλιος 1944)

Είναι γνωστό ότι μέχρι τις 11.7.1944 για την εκτύπωση γραμματοσήμων του ΕΔΕΣ εχρησιμοποιείτο το μυστικό τυπογραφείο της «Οργάνωσης Κεφαλλήνων Συνεχιστών» στην Αθήνα (οδός Μέτωνος 2), όπου εργάζονταν τουλάχιστον έξι τυπογράφοι υπό τον συντονισμό του Διονύσιου Μπενετάτου. Το κόστος της εκτύπωσης όλων των γραμματοσήμων του ΕΔΕΣ καλυπτόταν από το Ταμείο των ΕΟΕΑ. Όμως, σε αυτές τις διαδικασίες σημειώνονταν καθυστερήσεις και παρεξηγήσεις, καθώς ο ίδιος ο Ζέρβας ήταν εγκατεστημένος σε μεγάλη απόσταση, δηλ. στον Σταθμό Διοίκησης του ΕΔΕΣ στα Δερβίζιανα Ιωαννίνων, και στις συνεννοήσεις του παρεμβάλλονταν και άλλοι συνεργάτες του. Πάντως, μέχρι την εισβολή των Γερμανών στο τυπογραφείο εκείνη την ημέρα και τις επακολούθησες συλλήψεις, κατασχέσεις και διαρπαγές, είχε ολοκληρωθεί ο σχεδιασμός και εξελισσόταν η εκτύπωση της δεύτερης ακυκλοφόρητης σειράς του ΕΔΕΣ, της οποίας είναι γνωστή μόνο μία αξία (*Hellas* R14) από τις συνολικά πέντε εγκεκριμένες³.

The drawing and the cancellations upon request of the initial set for the second anniversary of the EOEA (July 1944)

It is known that until 11.7.1944, the secret printing house of the “Organization of Cephallonian Continuists” in Athens (2 Metonos str.) was used for the printing of EDES stamps, where at least six printers worked under the coordination of Dionysios Benetatos. The cost of printing all EDES stamps was covered by the EOEA Fund. However, there were delays and misunderstandings in these procedures, as Zervas himself was based at a great distance, i.e. at the EDES Administration Station in Derviziana of Ioannina, and his communications were interfered with by other collaborators. On that day, Germans invaded the printing house and made arrests, confiscations and thefts. By that time, the drawing of the second uncirculated EDES set had been completed and its printing was in progress. Of this set, only one value (*Hellas* R14) is known out of a total of five approved³.

During the same period, until the beginning of July 1944, the EDES set of stamps for the second anniversary of the appearance of the EOEA (*Hellas* R15-R18) was also designed (*fig. 1*). Subsequently, on 7 July, Zervas in Derviziana issued Order No. 9791 (“On the issue of commemorative Liberation Struggle stamps of the 2,000, 4,000, 6,000 and 8,000 drachmas values”), where

³ «Εις το Τυπογραφείον της Οργανώσεώς μας κατεσκευάσθησαν τα κλισέ των γραμματοσήμων του Γενικού Αρχηγείου των Ε.Ο.Ε.Α. καθώς και μέλη της Οργανώσεως μας επενόησαν και εξωγράψισαν τα σχέδια των εν λόγω γραμματοσήμων. Δυστυχώς, όμως, ενώ εξετυπούντο τα γραμματόσημα αυτά, ανακαλύφθη από την Γκεστάπο το Τυπογραφείο μας, οδός Μέτωνος αρ. 2, και συνελήφθησαν 11 Ιουλίου 1944 τέσσαρες τυπογράφοι και ο Διονύσιος Μπενετάτος. Επίσης, κατεσχέθη το υλικόν και διηρπάγησαν τα δύο μας πιεστήρια, καθώς και άλλα μηχανήματα και εργαλεία» (Εκθεση Διονύσιου Π. Μπενετάτου προς Γενικό Επιτελείο Στρατού / Β4 «Περί αναγνώρισεως Οργανώσεως Εσωτερικής Αντιστάσεως», 6.12.1952, <https://stratistoria>.

³ “In the Printing House of our Organization the clichés of the stamps of the General Headquarters of the EOEA were made and members of our Organization made up and drew the designs of these stamps. Unfortunately, however, while these stamps were being printed, the Gestapo discovered our Printing House, 2 Metonos Street, and four printers and Dionysios Benetatos were arrested on July 11, 1944. Also, the material was confiscated and our two printing presses, as well as other machines and tools were stolen” (Dionysios P. Benetatos’ report to Hellenic Army General Staff / B4 “On the recognition of Organization of Internal Resistance”, 6.12.1952, <https://stratistoria.wordpress.com/1944/12/30/19441230-oks/#more-5554>).

Την ίδια περίοδο, μέχρι τις αρχές Ιουλίου του 1944, είχε σχεδιασθεί και η σειρά γραμματοσήμων του ΕΔΕΣ για τη δεύτερη επέτειο από την εμφάνιση των ΕΟΕΑ (Hellas R15-R18, *εικ. 1*). Ακολούθως, στις 7 Ιουλίου ο Ζέρβας από τα Δερβίζιανα εξέδωσε τη διαταγή υπ' αριθ. 9791 («Περί εκδόσεως αναμνηστικών του Απελευθερωτικού Αγώνος Γραμματοσήμων των κλάσεων Δραχμών 2.000, 4.000, 6.000 και 8.000»), περιγράφοντας αναλυτικά τις αντίστοιχες παραστάσεις τους με λιθογραφική μέθοδο, σε 10.000 τεμάχια το καθένα και με σχεδιαζόμενη ημερομηνία κυκλοφορίας στις 23 Ιουλίου (*εικ. 2*). Αυτά τα γραμματόσημα, πάντως, αφού τυπώθηκαν, προωθήθηκαν στο Αρχηγείο του Ζέρβα, όπου λίγα σφραγίσθηκαν χαριστικά, είτε με την ταχυδρομική σφραγίδα ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΟΝ / 23 ΙΟΥΛ. 1944, είτε με τη σφραγίδα του Αρχηγείου. Γι' αυτήν τη σειρά γραμματοσήμων δεν είναι γνωστό ούτε το πού, ούτε το πότε ακριβώς τυπώθηκε, ούτε οι λόγοι για τους οποίους δεν χρησιμοποιήθηκε από τον Ιούλιο και εξής για κανονική αλληλογραφία⁴. Θα μπορούσαμε μόνο να υποθέσουμε ότι για την εκτύπωσή της χρησιμοποιήθηκε το ίδιο μεγάλο αθηναϊκό τυπογραφείο.

Εικ. 1: Μακέτες των γραμματοσήμων Hellas R15-R18 [δημοπρασία Π. Βέργου, 24.11.2021, λαχνός 467].

Fig. 1: Clichés of the stamps Hellas R15-R18 [P. Vergos' auction, 24.11.2021, lot 467].

he described in detail their respective pictures with the use of lithographic method, in 10,000 pieces each and with a planned release date of 23 July (*fig. 2*). These stamps, anyway, after being printed, were forwarded to Zervas' Headquarters, where a few were cancelled upon request, either with the postmark THESPROTIKON / 23 JUL. 1944 or with the Headquarters' stamp. For this set of stamps it is not known exactly where or when it was printed, nor the reasons why it was not used from July onwards for regular mail⁴. We could only assume that the same large Athenian printing house was used for its printing.

wordpress.com/1944/12/30/19441230-oks/#more-5554). Πβ. Διονύσιος Μπενετάτος, *Το χρονικό της Κατοχής 1941-1944*, Αθήνα 1963, σελ. 243-246· Ανδρουλιδάκης, *Η ταχυδρομική ιστορία ...*, σελ. 14-18.

⁴ Αναλυτικότερα βλ. Ανδρουλιδάκης, *ό.π.*, σελ. 25-31.

Cf. Dionysios Benetatos, *The Chronicle of the Occupation 1941-1944*, Athens 1963, pp. 243-246; Androulidakis, *The Postal History...*, pp. 14-18.

⁴ For more details see Androulidakis, *op. cit.*, pp. 25-31.

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΟΡΕΙΝΗ ΕΛΛΑΣ

ΕΘΝΙΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΝΤΑΓΩΝ

ΓΕΝΙΚΟΝ ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ

ΔΙΑΤΑΓΗ

ΑΡΙΘΜ. ΠΡΩΤ. 9.791

«Περὶ ἐκδόσεως ἀναμνηστικῶν τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνος Γραμματ. τοσῶν τῶν κλάσεων Δραχμῶν 2.000, 4.000, 6.000 καὶ 8.000».

ἔχοντες ὑπ' ὄψιν πρότασιν τῆς καθ' ἡμᾶς Διευθύνσεως Οἰκονομικῶν Ῥηρησεῶν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου «Περὶ ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας ἀναμνηστικῶν γραμματ. τοσῶν» εἰς τὰς ἐλευθερωθείσας καὶ ἀπελευθερωθησομένας ὑπ' ἡμῶν περιοχάς.

ΑΠΕΦΑΣΙΣΑΜΕΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΟΜΕΝ:

ΑΡΘΡΟΝ 1ον. Ἐκδίδονται διὰ λοθογραφικῆς μεθόδου ἀναμνηστικὰ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνος ὑπὸ τῶν Ἑθνικῶν Ὁμαδῶν Ἑλλήνων Ἀνταγῶν Ἑθνικῶν Δημοκρατικῶν Ἑλληνικῶν Συνδέσμων (Ε.Δ.Ε.Σ.) γραμματ. τοσῶν, ὧν αἱ κλάσεις, ὁ τύπος καὶ χρωματισμός καθορίζεται ὡς ἀκολούθως:

α) Κλάσες ὡς: Δρχ. 2.000 (Δύο χιλιάδων) Παράστασις: Ἀντίτης ἐμπνηγνῶν σημαίαν θαλάσσης ἐπὶ ὤψματος τῆς Ἑλευθερίας Ὁρεινῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ βάθος ὁ ἥλιος τῆς Ἑλευθερίας. Χρωματισμός: κυανὸς βαθύς. Τεμάχια: δέκα χιλιάδες (10.000) Διὰ τὰς εἰς: (εἰκὼν δριζονία) 37,5 ἐπὶ 23,5 χιλιοστὸ μετρα διὰ τὸ ἐντυπον πλάσιον (εἰκόνα) καὶ 42 ἐπὶ 28 χιλιοστὸ μετρα ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν τῆς ὀδοντωτῆς περιμέτρου τοῦ σώματος τοῦ γραμματ. τοσῶν παρεχομένης ἀνοχῆς μεταβολῆς ἐκάστης διαστάσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ πλάσιου κατὰ ἓν χιλιοστὸ μετρον κατ' ἀνώτατον ὅριον.

β) Κλάσες ὡς: Δρχ. 4.000 (τεσσάρων χιλιάδων) Παράστασις: Τύπος Βυζαντινῶν Χάρις τῆς Ἑλλάδος φλεγόμενος. Ἐκ τῶν φλογῶν ἀναγεννᾶται τὸ σύμβολον τῆς Βυζαντινῆς Ἀδικοκρατίας. Ἐνθεν καὶ ἔνθεν ἀνίσταται διενίζοντες τὴν εἰκόνα. Χρωματισμός: Καστανό-δης ἀνοιχτός. Τεμάχια: δέκα χιλιάδες Διὰ τὰς εἰς: (εἰκὼν κἀθετος) 24,5 ἐπὶ 39 χιλιοστὸ μετρα διὰ τὸ ἐντυπον πλάσιον (εἰκόνα) καὶ 28 ἐπὶ 42 χιλιοστὸ μετρα ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν τῆς ὀδοντωτῆς περιμέτρου τοῦ σώματος τοῦ γραμματ. τοσῶν παρεχομένης ἀνοχῆς μεταβολῆς ἐκάστης διαστάσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ πλάσιου κατὰ ἓν χιλιοστὸ μετρον κατ' ἀνώτατον ὅριον.

γ) Κλάσες ὡς: Δρχ. 6.000. Παράστασις: Ἀρματολὸς συμβολίζων τὸ πνεῦμα τοῦ 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν ἀπὸ τοῦ θύους βράχου εἰς ἀντίτην τοῦ 1942. Εἰς τὸ βάθος ἀνατέλλων ὁ ἥλιος τῆς Ἑλευθερίας. Χρωματισμός: Πράσινος ἀνοιχτός. Τεμάχια: δέκα χιλιάδες Διὰ τὰς εἰς: (εἰκὼν δριζονία) 37,5 ἐπὶ 24 χιλιοστὸ μετρα διὰ τὸ ἐντυπον πλάσιον (εἰκόνα) καὶ 42 ἐπὶ 28 χιλιοστὸ μετρα ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν τῆς ὀδοντωτῆς περιμέτρου τοῦ σώματος τοῦ γραμματ. τοσῶν παρεχομένης ἀνοχῆς μεταβολῆς ἐκάστης διαστάσεως κατὰ χιλιοστὸ μετρον κατ' ἀνώτατον ὅριον.

δ) Κλάσες ὡς: Δρχ. 8.000 (ὀκτὼ χιλιάδων) Παράστασις: Εἰς τὸ ἀκρον δεξιὸν (βάθος) οἰκῆματα φλεγόμενα παριστᾶντα τὰς ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ πυρπολήσεις Εἰς τὸ ἀκρον ἀριστερὸν (βάθος) ἡ Ἑλευθερία Ὁρεινῆς Ἑλλάς καὶ ὁ ἥλιος τῆς Ἑλευθερίας. Τῆς εἰκόνης κυριαρχεῖ ἡ τέρτης κρατῶν γυνὴν μὲ ἀλύτους εἰς τὰς χεῖρας ἐδραυσμένας, ἥτις παριστᾶ τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος φαίνεται σώζων αὐτὴν ἐκ τῶν φλογῶν καὶ ὀδηγῶν αὐτὴν εἰς τὰς δριζονίας τῆς Ἑλευθερίας. Χρωματισμός: Ἐρυθροκεραμώδης. Τεμάχια: δέκα χιλιάδες Διὰ τὰς εἰς: (εἰκὼν δριζονία) 37,5 ἐπὶ 24 χιλιοστὸ μετρα διὰ τὸ ἐντυπον πλάσιον (εἰκόνα) καὶ 42 ἐπὶ 28 χιλιοστὸ μετρα ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν τῆς ὀδοντωτῆς περιμέτρου τοῦ σώματος τοῦ γραμματ. τοσῶν παρεχομένης ἀνοχῆς μεταβολῆς ἐκάστης διαστάσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ πλάσιου κατὰ ἓν χιλιοστὸ μετρον κατ' ἀνώτατον ὅριον.

ΑΡΘΡΟΝ 2ον. Ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς κυκλοφορίας τῶν ὡς ἄνω γραμματ. τοσῶν ὀρίζεται ἡ 23η Ἰουλίου 1944, ἡμέραν δευτέρας ἐπέτειου ἐπὶ τῆς ἐμφυλίσσεως τῶν Ἑθνικῶν Ὁμαδῶν Ἑλλήνων Ἀνταγῶν Ε.Δ.Ε.Σ. εἰς τὴν Ἑλευθερίαν Ὁρεινῆς Ἑλλάδας.

ΑΡΘΡΟΝ 3ον. Τὴν διαχείρισιν τῶν γραμματ. τοσῶν ἀνατίθεται εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Διευθύνσιν Οἰκονομικῶν Ῥηρησεῶν.

ΑΡΘΡΟΝ 4ον. Τῆς παρούσης νόταθου ἁπάσαι αἱ Μονάδες, αἱ Ῥηρησεῖς τῶν Ε.Ο.Ε.Α. καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἐλευθερίας ὀρεινῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Ἐν Ἀθῆναις τῶν 1821, δεικνύει τὸν δρόμον

Εικ. 2: Διαταγή Ναπολέοντα Ζέρβα για τα γραμματ. τοσῶν Hellas R15-R18 [συλλογὴ τοῦ συγγραφέα].

Fig. 2: Napoleon Zervas' order about the stamps Hellas R15-R18 [author's collection].

Η κυκλοφορία της επιστημασμένης σειράς (Ιωάννινα 25.11.1944) και η νομιμοποίησή της (7.5.1945)

Ενδιαμέσως, στις 23.10.1944 ορκίστηκε στην Αθήνα η πρώτη μετακατοχική κυβέρνηση υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου, ενώ στις 6 Νοεμβρίου δημοσιεύθηκε ο Νόμος 14 (ΦΕΚ 11, τ. Α': «Περί διορισμού Αντιπροσώπων της Κυβερνήσεως»). Αυτός επέτρεπε σε Γενικούς Διοικητές, όπως σε εκείνον της Ηπείρου, κατά την κρίση τους να εποπτεύουν, να καθοδηγούν και να διατάσσουν όλους τους δημόσιους λειτουργούς της περιφέρειάς τους, και εκείνοι υποχρεώνονταν σε συμμόρφωση. Επιπλέον, στις 11 Νοεμβρίου με πρόταση του Ξενοφώντα Ζολώτα έγινε νομισματική μεταρρύθμιση, που έβαζε τέλος στην απαξιωμένη κατοχική δραχμή, θέτοντας σε ισχύ τη Νέα Δραχμή.

Σε συνέχεια όλων των ανωτέρω, περί τις 21.11.1944 η Γενική Διοίκηση Ηπείρου άρχισε να δρομολογεί την κυκλοφορία των γραμματοσήμων, που είχαν τυπωθεί στην Αθήνα για τη δεύτερη επέτειο των ΕΟΕΑ, με τρίγραμμη μαύρη ή κόκκινη επισήμανση «ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΣ 25-11-1942» και νέες αξίες 2, 4, 6 και 8 Νέων Δραχμών (*Hellas* R35-R38), για μία ημέρα (25.11.1944) και μόνο στα Ιωάννινα. Πιο συγκεκριμένα, στις 21 Νοεμβρίου περί τις 7 μ.μ., ο Διευθυντής Οικονομικών Υπηρεσιών του Αρχηγείου των ΕΟΕΑ Α. Πετάσης ενημέρωσε τον Διευθυντή του Ταχυδρομείου Ιωαννίνων Ορ. Οικονομίδα ότι στις 25 Νοεμβρίου θα κυκλοφορούσε η επιστημασμένη σειρά για φιλανθρωπικό σκοπό. Για την εκτύπωση της επισήμανσης, μάλλον λίγο νωρίτερα, είχε χρησιμοποιηθεί στα Ιωάννινα το τυπογραφείο του Δημ. Ιωαννίδη, ο οποίος με απλή τυπογραφική εργασία επεσήμανε 40 φύλλα των 50 τεμαχίων, ήτοι 2.000 γραμματόσημα, τα οποία του είχε δώσει ο Πετάσης. Μετά η τυπογραφική πλάκα διαλύθηκε⁵.

The circulation of the overprinted set (Ioannina 25.11.1944) and its legalization (7.5.1945)

In the meantime, on 23.10.1944 the first post-occupation government under Georgios Papandreou was sworn in Athens, while Law 14 (Government Gazette 11/ A': "On the appointment of Representatives of the Government") was issued on 6 November. This allowed General Administrators, such as that of Epirus, at their discretion, to supervise, direct and order all public service officials in their region, and they were obliged to comply. In addition, on 11 November, at the proposal of Xenophon Zolotas, a monetary reform abolished the depreciated occupation drachma, putting into effect the New Drachma.

Following all the above, around 21.11.1944, the General Administration of Epirus started to plan the issuing of the stamps, which had been printed in Athens for the second anniversary of the EOEΑ, with a three-line black or red overprint "GORGOPOTAMOS 25-11-1942" and new values of 2, 4, 6 and 8 New Drachmas (*Hellas* R35-R38), for one day (25.11.1944) and only in Ioannina. More specifically, on 21 November at about 7 p.m. the Director of Financial Services of the Headquarters of the EOEΑ Α. Petasis informed the Director of the Ioannina Post Office Οr. Economidis that on 25 November the overprinted set would be released for charity purposes. For the printing of the overprint, probably a little earlier, the printing house of Dim. Ioannidis had been used in Ioannina. By means of simple printing work, Ioannidis overprinted 40 sheets with 50 stamps each, i.e. 2,000 stamps, given to him by Petasis. After that, the printing plate was dismantled⁵.

A relevant announcement by the Director of Financial Services of the Headquarters of the EOEΑ (21.11.1944) for public

⁵ Χαζάπης, ό.π., σελ. 35-37 (: Έκθεση Κ. Κωνσταντίνου για τα γραμματόσημα Ιωαννίνων, 7.5.1945).

⁵ Chazapis, *op. cit.*, pp. 35-37 (: Report by K. Konstantinis on the Ioannina stamps, 7.5.1945).

Σχετική ανακοίνωση του Διευθυντή Οικονομικών Υπηρεσιών του Αρχηγείου των ΕΟΕΑ (21.11.1944) για ενημέρωση του κοινού δημοσιεύθηκε στον τοπικό τύπο στις 22 Νοεμβρίου. Την ίδια ημέρα, ο Προϊστάμενος της Περιφερειακής Διεύθυνσης των ΤΤΤ Δ. Δρούγκας, αφού ενημερώθηκε με επείγουσα αναφορά από τον Διευθυντή του Ταχυδρομείου, επισκέφθηκε τον Γενικό Διοικητή Ηπείρου Χρήστο Σγουρίτσα (1895-1966) και τον Διευθυντή Εσωτερικών Μ. Τσιμπρή. Τους είπε ότι δεν είναι δυνατή η χρήση αυτών των γραμματοσήμων χωρίς διαταγή των συναρμόδιων υπουργείων στην Αθήνα και πρότεινε να επικολληθούν τα αντίστοιχα ταχυδρομικά τέλη και επιπροσθέτως τα αναμνηστικά⁶.

Με την υπ' αριθ. 15685/23.11.1944 απόφαση της Διεύθυνσης Εσωτερικών της Γενικής Διοίκησης Ηπείρου, ορίσθηκε ότι δεν θα επικολλούνταν κρατικά γραμματόσημα και ότι τα έσοδα από την πώληση των επισημασμένων γραμματοσήμων επί αλληλογραφίας, δεδομένου ότι για εκείνη την ημέρα ίσχυαν αυθαίρετα αυξημένα τέλη σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα, θα διαθέτονταν σε ανάπηρους και θύματα πολέμου. Τονίζονταν, μάλιστα, ότι τα γραμματόσημα με την επισήμανση του Γοργοποτάμου δεν ελήφθησαν ούτε από το Υπουργείο ΤΤΤ, ούτε από το Δημόσιο Ταμείο. Την έγκριση για τη διαδικασία είχε δώσει ο Σγουρίτσας στο πλαίσιο της εν λευκώ εξουσίας του. Μάλιστα, εκείνη την εποχή μέτρο αξιών κατά περιοχές ήταν διάφορα βασικά προϊόντα και στα Ιωάννινα το σιτάρι. Έτσι, το τέλος των 2 Νέων Δραχμών αντιστοιχούσε σε 100 δράμια σιταριού, των 4 σε 200, των 6 σε 300 και των 8 σε μία οκά σιταριού. Ειδικά οι επιστολές προς το εξωτερικό αποφασίστηκε να διακινηθούν διά του Αρχηγείου Μέσης Ανατολής, διότι είχαν ήδη αρχίσει τα Δεκεμβριανά και δεν υπήρχε εμπιστοσύνη για την αποστολή των επιστολών μέσω Αθήνας⁷.

information was published in the local press on 22 November. On the same day, the Head of the Regional Directorate of Postal Service D. Drougas, after being informed by an urgent report from the Director of the PTT, visited the General Administrator of Epirus Christos Sgouritsas (1895-1966) and the Director of Internal Affairs M. Tsimbris. He told them that it is not possible to use these stamps without an order from the relevant Ministries in Athens and suggested that the respective postage rates be affixed and, in addition to them, the commemorative stamps, as well⁶.

By decision No. 15685/23.11.1944 of the Directorate of Internal Affairs of the General Administration of Epirus it was determined that no state stamps would be affixed and that the money from the sale of the overprinted stamps on mail, given that for that day there were arbitrarily increased postal rates compared to the rest of the country, would be allocated to the disabled and war victims. It was even pointed out that the stamps with the Gorgopotamos overprint were not received either by the Ministry of the PTT or by the Treasury. The approval for the procedure had been given by Sgouritsas under his blanket authority. In fact, at that time the measure of values by region was various commodities and in the case of Ioannina it was wheat. Thus, the fee of 2 New Drachmas corresponded to 100 drams of wheat, of 4 to 200, of 6 to 300 and of 8 to an oka of wheat. It was especially decided that the letters to foreign countries should be sent through the Middle East Headquarters, because the events of December 1944 had already begun and there was no confidence in sending the letters through Athens⁷.

As derived from a handwritten notebook of the telegrapher of the Ioannina Post Office

⁶ Ο.π.

⁷ Ο.π., σελ. 5, 7, 10-13, 18-19, 35-37.

⁶ *Op. cit.*

⁷ *Op. cit.*, pp. 5, 7, 10-13, 18-19, 35-37.

Όπως προκύπτει από ιδιόχειρο σημειωματάριο του τηλεγραφετή του Ταχυδρομείου Ιωαννίνων Σπύρου Γκόβελα⁸ (εικ. 3 & 4), το βράδυ της 23.11.1944 ένας αντάρτης των βουνών τον επισκέφθηκε για λίγο στο σπίτι του στην οδό Βαλαωρίτου, αιφνιδιάζοντας την οικογένειά του, και ζήτησε από τον ίδιο επιτακτικά να είναι μόνος στο Ταχυδρομείο τη μεθεπόμενη ημέρα και να κάνει ό,τι του πουν. Έτσι, πολύ νωρίς το παγωμένο πρωί της 25ης Νοεμβρίου εμφανίστηκε στο Ταχυδρομείο ένας άλλος αντάρτης του ΕΔΕΣ, ο οποίος, όπως έγινε γνωστό αργότερα, ήταν ο Ιταλός υπαξιωματικός Giacomo Roggero, καταγόμενος από την περιοχή Santa Teresa Gallura της επαρχίας Sassari της Σαρδηνίας. Αυτός, έχοντας προηγουμένως διαφύγει και λιποτακτήσει από τη Μονάδα του στην Κεφαλλονιά, κρατούσε σε μια τσάντα ποσότητα γραμματοσήμων της σειράς με την επισήμανση του Γοργοποτάμου, προκειμένου αυτά να επικολληθούν σε ταχυδρομικά αντικείμενα από τον Γκόβελα με σφραγίδα του Ταχυδρομείου και με τη σφραγίδα ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΟΡΕΙΝΗ ΕΛΛΑΣ / ΓΕΝΙΚΟΝ ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ, και να διατεθούν από εκεί μόνο τη συγκεκριμένη ημέρα. Μιλώντας σπαστά ελληνικά, έδωσε αυτές τις οδηγίες στον Γκόβελα, ο οποίος έμεινε έκπληκτος, καθώς μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν γνώριζε απολύτως τίποτε. Το μόνο που αποκάλυψε στον Γκόβελα ο Roggero ήταν ότι τώρα επιχειρείται να τιμηθεί κάποιος, καθώς αυτό δεν είχε επιτευχθεί στο παρελθόν.

Εικ. 3: Σπύρος Γκόβελας
[αρχείο Σ. Γκόβελα / συλλογή Ν. Γκόντοβου].

Fig. 3: Spyros Govelas
[S. Govelas' archive / N. Godovos' collection].

Spyros Govelas⁸ (figs. 3 & 4), on the evening of 23.11.1944 a mountain guerrilla visited him briefly at his house in Valaoritou Street, surprising his family and urgently asked him to be alone at the Post Office on the day after next and to do whatever he would be told. Thus, very early on the cold morning of 25 November, another EDES guerrilla appeared at the Post Office, who, as it later became known, was the Italian non-commissioned officer Giacomo Roggero, originally from Santa Teresa Gallura in the province of Sassari in Sardinia. He, having previously escaped and deserted from his Unit in Cephalonia, was carrying in a bag a quantity of stamps

⁸ Στο σημειωματάριό του, ο Σ. Γκόβελας (26.10.1918-4.12.1999) περιγράφει, μεταξύ άλλων, τα δύο σημαντικότερα γεγονότα, που έμειναν χαραγμένα στη μνήμη του από την υπηρεσία του στο Ταχυδρομείο. Το πρώτο αφορούσε το γεγονός ότι τον Μάρτιο του 1941 μια μητέρα έμαθε για τον θάνατο του γιου της στο Μέτωπο, όταν ακριβώς η ίδια περίμενε στην ουρά για να ταχυδρομήσει ένα δέμα σε εκείνον. Το δεύτερο αφορά την εμπλοκή του στην κυκλοφορία της σειράς με την επισήμανση του Γοργοποτάμου.

⁸ In his notebook, S. Govelas (26.10.1918-4.12.1999) describes, among other things, the two most important events he remembered more vividly from his service at the Post Office. The first concerned the fact that in March 1941 a mother learned of her son's death at the Front, just as she herself was waiting in line to mail a parcel to him. The second relates to his involvement in the circulation of the set with the Gorgopotamos overprint.

αγωνία της ημέρας. Εκείνος αγριεμένος δεν του απάντησε. Μέχρι τις 6 μ.μ. έστειλαν πολλά γράμματα (π.χ., **εικ. 5 & 6**), αλλά δεν κατάναλωσαν ούτε τα μισά από τα γραμματόσημα που είχαν. Κάθισαν μέχρι αργά, οπότε ο Roggero έβγαλε ένα φλασκί με κονιάκ από τον σάκο του και λίγες σταφίδες, τα οποία και μοιράστηκε με τον Γκόβελα.

Όταν σκοτείνιασε, ο Roggero ζήτησε από τον Γκόβελα όσα γραμματόσημα είχαν απομείνει αχρησιμοποίητα και τα έριξε όλα στη φωτιά. Ο Γκόβελας έκπληκτος τον ρώτησε γιατί δεν τα λυπάται, αφού αντιστοιχούν σε πολλά λεφτά, αλλά ο Roggero απάντησε ότι έτσι του είπαν να κάνει. Μετά πλησίασε τον Γκόβελα και χαμογελώντας έβγαλε από την τσέπη του και του έδωσε μια σειρά

According to Govelas' account, he himself asked no further questions and began to get ready for his work. The time had passed and by 9 a.m. locals from Ioannina were coming to send parcels or letters. Roggero was like a Cerberus over his head. He watched every move, every letter and made sure that no item left without the prescribed seals. Towards noon the crowd began to thin out. Then Govelas asked Roggero to give him a set of unused stamps to remember the agony of the day. He angrily did not answer him. By 6 p.m. they sent many letters (e.g., **figs. 5 & 6**), but did not use up half of the stamps they had. They sat up late, when Roggero took a flask of brandy from his sack and some raisins, and shared them with Govelas.

Εικ. 5: Συστημένος φάκελος φιλοτελικής έμπνευσης [αρχείο Σ. Γκόβελα / συλλογή Ν. Γκόντοβου].

Fig. 5: Philatelically inspired registered cover [S. Govelas' archive / N. Godovos' collection].

Εικ. 6: Συστημένος φάκελος φιλοτελικής έμπνευσης [αρχείο Σ. Γκόβελα / συλλογή Ν. Γκόντοβου].

Fig. 6: Philatelically inspired registered cover [S. Govelas' archive / N. Godovos' collection].

ασφράγιστων γραμματόσημων (εικ. 7), όπως του είχε ζητήσει το πρωί. Ο Roggero καληνύκτισε τον Γκόβελα και αναχώρησε μαζί με κάποιους άλλους. Την επόμενη μέρα ο Γκόβελας πήγε κανονικά στο Ταχυδρομείο για να εργασθεί, και κοιτώντας τυχαία στο πάτωμα, είδε ένα μικρό ιδιόχειρο ιταλοελληνικό λεξικό του Roggero, μέσα στο οποίο υπήρχε και η φωτογραφία του με το ονοματεπώνυμο και την καταγωγή του (εικ. 8)⁹.

Εικ. 7: Τα ασφράγιστα επισήμασμένα γραμματόσημα, δώρο του Roggero στον Γκόβελα [αρχείο Σ. Γκόβελα / συλλογή Ν. Γκόντοβου].

Fig. 7: The unused overprinted stamps given by Roggero as a gift to Govelas [S. Govelas' archive / N. Godovos' collection].

⁹ Σημειώνεται ότι ο Γκόβελας κράτησε μέχρι το τέλος της ζωής του ως ενθύμια τα ασφράγιστα γραμματόσημα, το φλασκί, το λεξικό και τη φωτογραφία του Roggero. Αυτά, μαζί με το ημερολόγιο του Γκόβελα, παραμένουν μέχρι σήμερα ως μοναδικά φιλοτελικά και ιστορικά τεκμήρια στην κατοχή του εγγονού του Νίκου Γκόντοβου.

When it got dark, Roggero asked Govelas to give him all the stamps which were left unused and threw them all into the fire. Govelas was surprised and asked him why he didn't spare them, since they represented a lot of money, but Roggero replied that that was what he was told to do. Then he approached Govelas and smilingly took out of his pocket and gave him a set of unused stamps (fig. 7), as he had asked him that morning. Roggero bade Govelas goodbye and departed with some others. The next day, Govelas went to the Post Office as usual to work, and looking casually on the floor, he saw a small handwritten Italian-Greek dictionary of Roggero, in which was his photograph with his full name and place of origin (fig. 8)⁹.

⁹ It is noted that Govelas kept the unused stamps, the flask, the dictionary and Roggero's photograph as mementos until the end of his life. These, together with Govelas' notebook, remain to this day as unique philatelic and historical documents in the possession of his grandson Nikos Godovos.

Για τον έλεγχο της νομιμότητας της εν λόγω επισήμανσης, η Διεύθυνση Ταχυδρομικής Εκμετάλλευσης του Υπουργείου ΤΤΤ στην Αθήνα διέταξε ανάκριση, που ολοκληρώθηκε από τον Γενικό Επιθεωρητή Κανάρη Κωνσταντίνη στις 7.5.1945 με τη συνυποβολή των σχετικών καταθέσεων και υπηρεσιακών εγγράφων. Από την εξέτασή τους, κρίθηκε ότι η κυκλοφορία των γραμματοσήμων στα Ιωάννινα ήταν συμβατή με το θεσμικό πλαίσιο της εποχής, δυνάμει της αρχικής διαταγής του Ζέρβα, της απόφασης της Διεύθυνσης Εσωτερικών της Γενικής Διοίκησης Ηπείρου και της ανακοίνωσης του Διευθυντή των Οικονομικών Υπηρεσιών του Γενικού Αρχηγείου ΕΟΕΑ. Απλή αλληλογραφία με τα επισημασμένα γραμματόσημα διακινήθηκε σε 16 προορισμούς εντός Ελλάδας και σε 7 ξένες χώρες (Αυστραλία, Αβυσσηνία, Τουρκία, Αγγλία, Βελγικό Κογκό, Αίγυπτο και Αμερική), ενώ συστημένη αλληλογραφία διακινήθηκε σε 21 προορισμούς εντός Ελλάδας. Κάποιοι επιστολές απευθυνόμενες σε στρατιωτικούς έμειναν στο Ταχυδρομείο, διότι δεν ήταν γνωστή η πραγματική διαμονή τους εκείνη την περίοδο. Συνολικά, από τον αξιωματικό ονόματι Φιλαλήθη, ο οποίος ήταν υπεύθυνος, μεταξύ άλλων, για την παραλαβή των αδιάθετων γραμματοσήμων, αλλά και για τις εισπράξεις, παραλήφθηκε σιτάρι 102 οκάδων, ήτοι περίπου 130,8 κιλών. Αυτό διατέθηκε στην Εθνική Αλληλεγγύη Ιωαννίνων, αλλά δεν καταγράφηκε το εισπραχθέν χρηματικό ποσό. Τελικά, δεν προέκυπτε λόγος για περαιτέρω έλεγχο της όλης διαδικασίας¹⁰.

Εικ. 8: Giacomo Roggero [αρχείο Σ. Γκόβελα / συλλογή Ν. Γκόντοβου].

Fig. 8: Giacomo Roggero [S. Gouvelas' archive / N. Godovos' collection].

In order to check the legality of this overprint, the Utilization Directorate of the Ministry of the PTT in Athens ordered an investigation, which was completed by the Inspector General Kanaris Konstantinis on 7.5.1945 with the submission of the relevant interviews and official documents. From these it was judged that the circulation of stamps in Ioannina was in accordance with the institutional framework of the time, by virtue of the original order of Zervas, the decision of the Internal Affairs Directorate of the General Administration of Epirus and the announce-

ment of the Director of the Financial Services of the General Headquarters of the ΕΟΕΑ. Standard mail with the overprinted stamps was sent to 16 destinations within Greece and 7 foreign countries (Australia, Abyssinia, Turkey, England, Belgian Congo, Egypt and America), while registered mail was sent to 21 destinations within Greece. Some letters addressed to military personnel were left at the Post Office, because their actual residence was not known at the time. In all, an officer, whose surname was Philalithis, was responsible, among other things, for the receipt of the unused stamps and for the collection of money. He also collected 102 okas of wheat, i.e. approximately 130.8 kilos, which were delivered to the National Solidarity of Ioannina, but the amount of money he collected was not recorded. In the end, there was no reason to further check the whole procedure¹⁰.

¹⁰ Χαζάπης, ό.π., σελ. 35-37.

¹⁰ Chazapis, op. cit., pp. 35-37.

Συμπέρασμα

Σήμερα, 80 και πλέον χρόνια από την κυκλοφορία της αναμνηστικής σειράς των γραμματοσήμων για την αποστολή Harling, αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η πρώτη εκδήλωση μνήμης της ανατίναξης της γέφυρας του Γοργοποτάμου από ελληνικό θεσμικό φορέα¹¹. Η κυκλοφορία της σειράς στα Ιωάννινα το 1944 είχε τη νομιμοποίηση της πολιτικής αρχής της Ηπείρου, οι αποφάσεις της οποίας είχαν την ισχύ αποφάσεων κυβερνητικού στελέχους. Αυτό έγινε τελικά και εκ των υστέρων αποδεκτό από τον Γενικό Επιθεωρητή του αρμόδιου Υπουργείου, με συνέπεια η συγκεκριμένη σειρά αντάρτικων γραμματοσήμων να συνιστά γι' αυτούς τους λόγους μοναδική περίπτωση σε σύγκριση με όσες άλλες εμπίπτουν στην ίδια κατηγορία.

Conclusion

Today, more than 80 years after the circulation of the commemorative set of stamps for the Harling mission, this could be considered the first commemoration of the blowing up of Gorgopotamos bridge by a Greek institutional body¹¹. The circulation of the set in Ioannina in 1944 had the legitimacy of the political authority of Epirus, where any decision had the validity of a decision by a government official. This was finally accepted afterwards, as well, by the Inspector General of the relevant Ministry, with the result that the particular National Resistance issue consists for these reasons a unique case compared to the other sets of stamps falling into the same category.

¹¹ Με αυτό το περιεχόμενο πραγματοποιήθηκε στις 23.11.2024 διάλεξη της Σοφίας Βακιρτζηδέλη και του συγγραφέα στο Μουσείο Εθνικής Αντίστασης και Σύγχρονης Ιστορίας Ρούμελης, σε συνδιοργάνωση με τον Δήμο Λαμιέων, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους / Τμήμα Φθιώτιδας και τον Σύλλογο Νεολαίας Γοργοποτάμου «Η Ζωοδόχος Πηγή», με τίτλο: «Μια σπάνια σειρά γραμματοσήμων για τον Γοργοπόταμο. Μια άγνωστη απόδοση τιμής στο κορυφαίο γεγονός της Αντίστασης». Στη διάλεξη παρουσιάστηκε και το πλήρες αρχείο του Σπύρου Γκόβελα ως έκθεμα του Νίκου Γκόντοβου. Σχετικά βλ. www.Mag24.gr, 24.11.2024, «Λαμία: Είδαμε μια σπάνια σειρά γραμματοσήμων για τον Γοργοπόταμο στο Μουσείο Εθνικής Αντίστασης»· Αικατερίνη Ιωάννου Ζάρρα, «Γοργοπόταμος: Ιστορίες μετά την έκρηξη!», εφημ. *Σέντρα*, φ. 1849, 25.11.2024, σελ. 12-13.

¹¹ With this content, a lecture by Sophia Vakirtzidelli and the author was held on 23.11.2024 at the Museum of National Resistance and Contemporary History of Roumeli, co-organized with the Municipality of Lamia, the General State Archives of Greece / Department of Phthiotis and the Youth Association of Gorgopotamos "Zoodochos Pigi", entitled: "A rare set of stamps for Gorgopotamos. An unknown tribute to the leading event of the Resistance". During the lecture, the complete archive of Spyros Gouvelas was also presented as an exhibit of Nikos Godovos. On this, see www.Mag24.gr, 24.11.2024, "Lamia: We saw a rare set of stamps about Gorgopotamos at the Museum of National Resistance"; Aikaterini Ioannou Zarra, "Gorgopotamos: Stories after the explosion!", Newspaper *Sentra*, No. 1849, 25.11.2024, pp. 12-13.